

روند رشد ارزش افزوده بخش صنعت

تحلیلی بر روند رشد ارزش افزوده بخش صنعت در دهه‌های اخیر در ایران

♦ امین غفاری‌نژاد

کارشناس سازمان صنعت، معدن و تجارت استان کرمان

ارزش افزوده بخش صنعت در سال‌های ۱۳۴۰-۱۳۹۹

براساس آمار دفتر حساب‌های اقتصادی مرکز آمار ایران که از سال ۱۳۴۰ تا سال ۱۳۹۹ منتشر شده است، اگر در بازه‌های پنج‌ساله، ارزش افزوده بخش صنعت (به قیمت ثابت) را تجمیع نماییم، مشاهده می‌شود که بیشترین میزان ارزش افزوده بخش صنعت در سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۹ می‌باشد. میانگین ارزش افزوده سالانه طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۹ به میزان ۱۲۶ هزار میلیارد تومان محقق شده است.

میانگین سالانه ارزش افزوده در دو دوره بعد، یعنی پنج‌ساله ۱۳۹۴-۱۳۹۰ به میزان ۸۸ هزار میلیارد تومان و پنج‌ساله ۱۳۹۵-۱۳۹۰ به میزان ۹۴ هزار میلیارد تومان بوده است که به ترتیب ۴۳ درصد و ۳۴ درصد کاهش

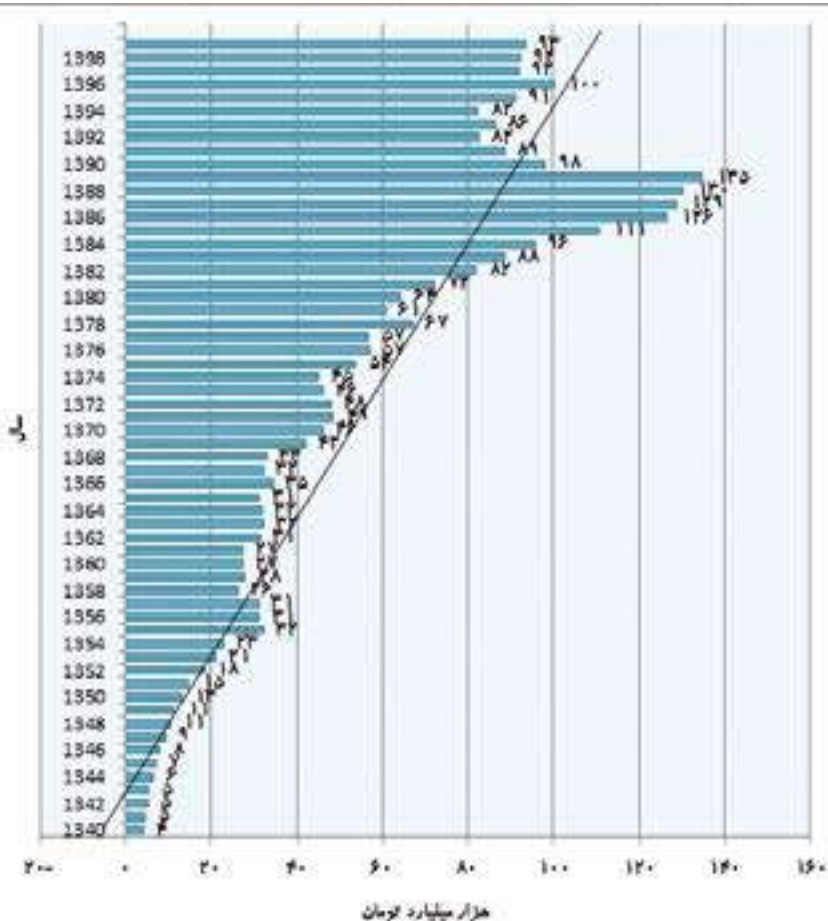
نسبت به مدت مشابه سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۸۵ را نشان می‌دهد. نمودار شماره (۱) در یک نگاه دقیق‌تر به تغییرات ارزش افزوده در بخش صنعت در سال‌های ۱۳۴۰-۱۳۹۹ مشاهده می‌شود که ارزش افزوده بخش صنعت به (قیمت ثابت) از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۹ طی دوره ۱۵ ساله از رشد بالایی برخوردار بوده؛ به نحوی که میزان ارزش افزوده بخش صنعت از ۴۵ هزار میلیارد تومان در پایان سال ۱۳۷۴ به ۱۳۵ هزار میلیارد تومان در پایان سال ۱۳۸۹ رسیده است؛ یعنی طی ۱۵ سال مذکور ارزش افزوده بخش صنعت ۲۰۰ درصد رشد داشته است؛ به عبارتی به‌طور متوسط حدود ۱۳/۳ درصد رشد سالیانه را در این مدت شاهد بوده‌ایم. نمودار شماره (۲) دهه ۱۳۹۹-۱۳۹۰ سال‌های خوبی برای بخش صنعت کشور نبوده است، چنان‌که با کاهش ۳۸ درصدی ارزش افزوده بخش صنعت در این دهه روبه‌رو بوده‌ایم. در سال ۱۳۸۹ میزان ارزش افزوده بخش صنعت ۱۳۵

هزار میلیارد تومان بوده است که به عدد ۹۸ هزار میلیارد تومان در سال ۱۳۹۰ کاهش پیدا کرده است و این کاهش طی دو سال بعد از آن یعنی سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ ادامه پیدا کرده و به عدد ۸۲ هزار میلیارد تومان رسیده است؛ به عبارتی طی سه سال ابتدای دهه نود در سال‌های ۹۲-۹۱-۹۰ با کاهش ۶۴/۵ درصدی در ارزش افزوده بخش صنعت روبه‌رو بوده‌ایم. کاهش ارزش افزوده بخش صنعت در سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۴ به عدد ۸۲ هزار میلیارد تومان که برابر با ارزش افزوده سال ۱۳۸۲ می‌باشد، رسیده است که حاکی از عدم وجود شرایط مناسب در تولید ارزش افزوده برای بخش صنعت در سال‌های ۹۲ و ۹۴ می‌باشد.

درنهایت در پایان سال ۱۳۹۹ میزان ارزش افزوده بخش صنعت به مقدار ۹۳ هزار میلیارد تومان رسیده که حاکی از کاهش ۴۵ درصدی نسبت به ده سال قبل از آن (در سال ۱۳۸۹) می‌باشد. نمودار شماره (۲)

نمودار شماره (۱) میانگین پنج‌ساله ارزش افزوده بخش صنعت به قیمت ثابت سال‌های ۱۳۴۰-۱۳۹۹

نمودار شماره (۲) ارزش افزوده صنعت به قیمت ثابت سال‌های ۱۳۴۰-۱۳۹۹

سهم ۱۱ درصد، رتبه سوم گروه تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی به میزان ۵۱۳ هزار میلیارد تومان با سهم ۱۰/۷ درصد، تولید فلزات پایه به میزان ۴۹۵ هزار میلیارد

تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت به میزان ۸۱۴ هزار میلیارد تومان با سهم ۱۷ درصد، در رتبه دوم گروه تولید محصولات غذایی به میزان ۵۲۸ هزار میلیارد تومان با

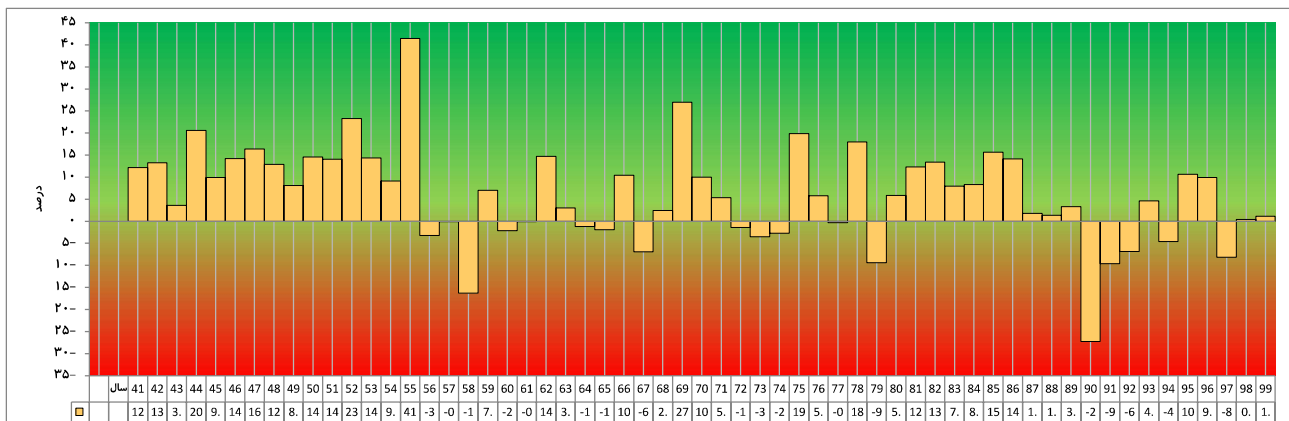
رشد ارزش افزوده بخش صنعت

ارزش افزوده بخش صنعت (به قیمت ثابت) طی سال‌های ۱۳۴۰-۱۳۵۷ از ۴ هزار میلیارد تومان به ۳۱ هزار میلیارد تومان افزایش پیدا کرده است. رشد این شاخص طی این مدت حدود ۶۷۵ درصد و به‌طور متوسط رشد سالیانه ۳۷/۵ درصد است. همین شاخص طی دوره ۱۳۵۸-۱۳۹۹ از ۲۶ هزار میلیارد تومان به ۹۳ هزار میلیارد تومان رسیده؛ یعنی رشدی معادل ۲۵۷ درصد طی مدت ۴۲ سال و رشد متوسط سالیانه ۶/۱ درصد. نمودار شماره (۲)

درصد رشد ارزش افزوده از سال ۱۳۴۰ تا ۱۳۹۹ در نمودار شماره (۳) نشان داده شده است. بیشترین رشد مثبت طی این سال‌ها در سال ۱۳۵۵ به میزان +۴۱/۴ درصد تحقق یافته است. همچنین بیشترین رشد منفی طی این دوره در سال ۱۳۹۰ به میزان -۲۷/۲ درصد می‌باشد. نمودار شماره (۳)

مجموع ارزش افزوده بخش صنعت به تفکیک گروه‌های صنعتی طی سال‌های ۱۳۷۱-۱۳۹۹

بر اساس آمار منتشر شده دفتر حساب‌های اقتصادی مرکز آمار ایران طی سال‌های ۱۳۷۰-۱۳۹۹ مجموع ارزش افزوده (به قیمت ثابت) در گروه‌های مختلف صنعتی طی این سال‌ها مطابق جدول شماره (۱) است. بر این اساس بیشترین سهم ارزش افزوده در گروه

نمودار شماره (۳) درصد رشد ارزش افزوده صنعت سال‌های ۱۳۴۱-۱۳۹۹

جدول شماره (۱)

مجموع ارزش افزوده گروه‌های مختلف صنعتی در سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۷۰

شرح فعالیت	مجموع ارزش افزوده گروه‌های صنعتی (میلیارد ریال)
تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت	۸۱۳۸۵۶۴
تولید محصولات غذایی	۵۲۷۷۳۹۹
تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی	۵۱۲۹۴۴۴
تولید فلزات پایه	۴۹۵۳۷۵۶
تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی	۴۷۶۹۱۳۵
تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین‌آلات و تجهیزات	۳۰۴۷۳۷۷
تولید منسوجات	۲۸۷۴۳۱۲
تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و مواد حصیربافی	۲۵۳۵۱۰۹
تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر	۲۱۶۶۴۹۸
تولید پوشاک	۱۸۸۷۵۵۸
تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی	۱۲۵۲۱۰۴
تولید ماشین‌آلات و تجهیزات طبقه‌بندی نشده در جای دیگر	۱۳۱۱۸۶۶
تولید تجهیزات برقی	۹۸۱۶۶۹/۱
تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری	۵۶۴۱۳۱/۹
تولید چرم و فرآورده‌های وابسته	۵۲۵۴۷۵/۱
تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی	۴۹۹۴۶۸/۸
تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی	۴۷۲۹۹۸/۸
تولید مبلمان	۴۰۰۶۵۳/۱
چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده	۳۰۲۶۶۰/۸
تولید سایر مصنوعات	۲۸۱۶۵۵/۹
تولید انواع آشامیدنی‌ها	۲۲۷۴۳۹/۷
تولید سایر تجهیزات حمل‌ونقل	۲۰۹۴۸۷/۳
تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو	۱۵۰۸۸۷/۲
تعمیر و نصب ماشین‌آلات و تجهیزات	۹۰۲۵۷/۲۶

بررسی روند تغییرات ارزش افزوده پنج گروه اصلی که بیشترین مقدار ارزش افزوده را طی سال‌های ۱۳۷۰-۱۳۹۹ تولید کرده‌اند، نشان می‌دهد که ارزش افزوده محصولات کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت طی سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۶ از ۱۵/۵ هزار میلیارد تومان به ۴۱ هزار میلیارد تومان با رشد (۱۶۴ درصد) افزایش یافته و بعد از یک دوره تثبیت سه‌ساله، در سال ۱۳۹۰ با رشد ۸۷- درصد کاهش یافته و به عدد ۵/۳ هزار میلیارد تومان رسیده است. نمودار شماره (۴)

طی دوره بیست‌ساله ۱۳۷۰-۱۳۹۹ میزان رشد ارزش افزوده پنج گروه اصلی کک و فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت ۱۲/۱- درصد، فلزات پایه ۳۰۲/۱ درصد، مواد فرآورده‌های شیمیایی ۵۱۳/۹ درصد، محصولات غذایی ۳۶۶/۳ درصد و سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی ۱۴۹/۱ درصد می‌باشد. نمودار شماره (۴) و جدول شماره (۲)

۹ گروه صنعتی که بیشترین مجموع ارزش افزوده صنعتی در کشور را در سال‌های ۱۳۷۰-۱۳۹۹ داشته‌اند، در جدول شماره (۲) و نمودار شماره (۵) مشخص شده‌اند. بر این اساس، حدود ۸۲ درصد مجموع ارزش افزوده صنعتی کشور به ترتیب در گروه‌های تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت، تولید محصولات غذایی، تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی، تولید فلزات پایه، تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی، تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین‌آلات و تجهیزات، تولید منسوجات، تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و مواد حصیربافی و تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر، تحقق یافته است. (نمودار شماره ۵)

تحلیلی بر عوامل مؤثر بر ارزش افزوده بخش صنعت

در تحقیقی با عنوان «تأثیر توسعه بازار پول و سرمایه بر رشد ارزش افزوده بخش صنعت ایران» ابوالفضل شاه‌آبادی، اثر متغیر توسعه بازارهای مالی به تفکیک دو

و سهم ۹/۹ درصد از کل مجموع ارزش افزوده تولیدی بخش صنعت طی سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۷۱ می‌باشد. جدول شماره (۱) و (۲)

تومان و سهم ۱۰/۳ درصد و رتبه پنجم ارزش افزوده تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی به میزان ۴۷۷ هزار میلیارد تومان

جدول شماره (۲)

رشد و سهم گروه‌های صنعتی مختلف در مجموع ارزش افزود کل کشوری طی سال‌های ۱۳۷۰-۱۳۹۹

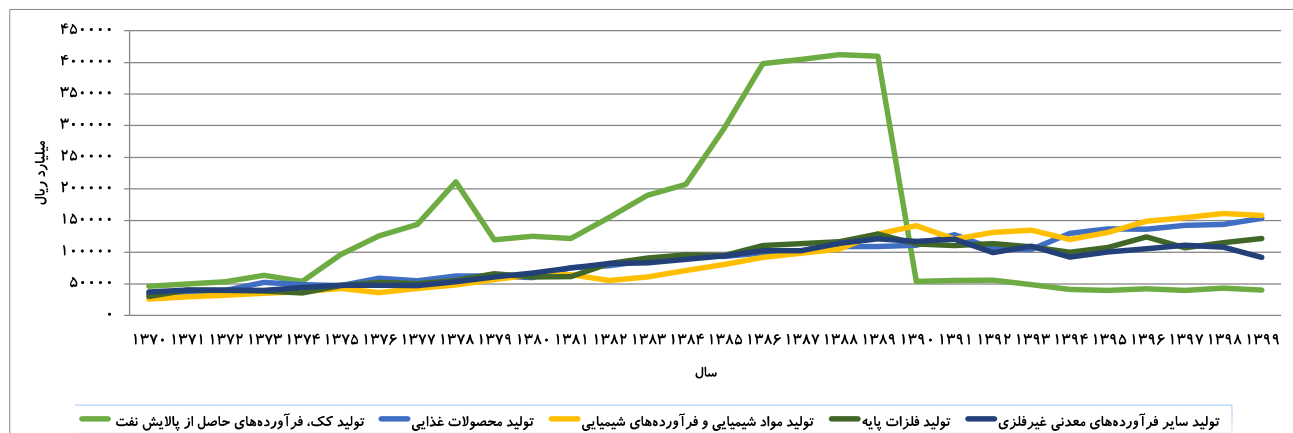
شرح فعالیت	رشد	سهم درصد
تولید كك، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت	-۱۲/۱	۱۷/۰
تولید محصولات غذایی	۳۶۶/۳	۱۱/۰
تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی	۵۱۳/۹	۱۰/۷
تولید فلزات پایه	۳۰۲/۱	۱۰/۳
تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی	۱۴۹/۱	۹/۹
تولید محصولات فلزی ساخته‌شده، به‌جز ماشین‌آلات و تجهیزات	۲۸/۲	۶/۴
تولید منسوجات	-۰/۸	۶/۰
تولید چوب و محصولات چوبی به‌جز مبلمان، حصیر و مواد حصیربافی	-۱/۵	۵/۳
تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم‌تریلر	۸۶/۸	۴/۵
سایر صنایع	-۷۰/۳	۱۸/۹

بازار پول و سرمایه به همراه متغیرهای نیروی کار شاغل در بخش صنعت، انباشت سرمایه فیزیکی بخش صنعت، سرمایه انسانی بخش صنعت، انباشت فعالیت‌های تحقیق و توسعه بخش صنعت و فراوانی منابع طبیعی بر رشد ارزش‌افزوده بخش صنعت ایران طی دوره ۱۳۹۲ - ۱۳۶۹ را مورد بررسی قرار داده است؛ نتایج از تأثیر مثبت و معنادار کلیه شاخص‌های مذکور بر رشد ارزش‌افزوده بخش صنعت حکایت دارد. لذا توسعه بازارهای مالی اعم از بازار پول و سرمایه بر رشد ارزش‌افزوده بخش صنعت ایران اثر مثبت و معنادار دارد. البته ضریب متغیر توسعه بازار پول از ضریب متغیر بازار سرمایه بزرگ‌تر است که بر پایه بانک بودن نظام تأمین مالی ایران صحه می‌گذارد.

همچنین در تحقیقی با عنوان «شناسایی اولویت‌های سرمایه‌گذاری صنعتی در ایران با تأکید بر رشد ارزش‌افزوده» مهدی رضایی، با مطالعه بر روی ۹۲ فعالیت صنعتی در ایران به این نتیجه رسید که صنایع تولید مواد و محصولات شیمیایی، تولید سایر محصولات کانی غیرفلزی و تولید فلزات اساسی، در رتبه‌های بالای اثرگذاری افزایش سرمایه بر رشد ارزش‌افزوده فعالیت‌های صنعتی در ایران قرار دارند. این امر به این نکته با اهمیت اشاره دارد که آن دسته از صنایعی که وابسته به منابع طبیعی بوده

و یا اینکه از منابع طبیعی فرآوری شده به‌عنوان مواد اولیه استفاده می‌نمایند و کشور نیز به‌واسطه برخورداری از منابع کانی در آن‌ها مزیت دارد، گزینه‌های مناسبی برای سرمایه‌گذاری به جهت دستیابی به ارزش‌افزوده بالاتر صنعتی هستند. در تحقیقی با عنوان «بررسی رابطه علی بین حامل‌های انرژی و ارزش‌افزوده در بخش صنعت ایران طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۴۶»، محمدحسین فطرس نشان می‌دهد که رابطه علی دوطرفه بین مصرف انرژی برق و ارزش‌افزوده بخش صنعت وجود دارد؛ بنابراین تغییر در مصرف برق و ارزش‌افزوده بخش صنعت بر یکدیگر اثر گذاشته و محرک هم محسوب می‌شوند، از طرفی رابطه علی یک‌طرفه‌ای از ارزش‌افزوده بخش صنعت به مصرف انرژی گاز طبیعی و فرآورده‌های نفتی وجود دارد. ♦♦

محمدحسین فطرس نشان می‌دهد که رابطه علی دوطرفه بین مصرف انرژی برق و ارزش‌افزوده بخش صنعت وجود دارد؛ بنابراین تغییر در مصرف برق و ارزش‌افزوده بخش صنعت بر یکدیگر اثر گذاشته و محرک هم محسوب می‌شوند، از طرفی رابطه علی یک‌طرفه‌ای از ارزش‌افزوده بخش صنعت به مصرف انرژی گاز طبیعی و فرآورده‌های نفتی وجود دارد. ♦♦

نمودار شماره (۴) ارزش افزوده بخش صنعت طی سال‌های ۱۳۷۰-۱۳۹۹

